

82. Latvijas Universitātes
starptautiskā zinātniskā
konference 2024

BIBLIOTĒKZINĀTNES UN INFORMĀCIJAS ZINĀTNES SEKCIJA

Tēžu krājums

2024. GADA 8. MARTS

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

2024. GADA
JANVĀRIS-APRĪLIS

ATMIŅAS INSTITŪCIJU LOMA SABIEDRISKAJĀ ZINĀTNĒ

Mārīte Saviča

Latvijas Universitāte, Latvijas Universitātes Bibliotēka, Latvija
e-pasts: marite.savica@lu.lv

Gita Rozenberga

Latvijas Universitāte, Latvijas Universitātes Bibliotēka, Latvija
e-pasts: gita.rozenberga@lu.lv

Īss ievads pētījuma problēmā. Sabiedriskā zinātne (*Citizen Science*) pēdējo gadu laikā ieņem aizvien stabilāku vietu atvērtās zinātnes komponentu vidū. Sabiedriskās zinātnes aktivitātes ļauj mijiedarboties dažādām ieinteresētajām pusēm, sākot no pētniekiem līdz pētījuma rezultātu patērētājiem, un tas ir būtisks priekšnoteikums sabiedrības labklājībai, zinātnes progresam, globālu problēmu risināšanai. Nozīmīga loma sabiedriskās zinātnes iedzīvināšanai sabiedrībā ir atmiņas institūciju iestādēm: muzejiem, bibliotēkām un arhīviem. Pateicoties atmiņas institūciju iniciatīvai un aktīvai iesaistei sabiedrības aktualitāšu risināšanā, atmiņas institūcijas ieņem aizvien pārliecinošāku vietu kopienas interešu risināšanā, aizstāvībā un ir kā platforma sadarbībai starp dažāda veida institūcijām sabiedriskās zinātnes norišu īstenošanā. Atmiņas institūciju līderība, atsevišķos gadījumos proaktīva darbība un atbalsts sabiedriskai zinātnei, iedzīvotājos un sabiedrībā kopumā veido pozitīvāku zinātnieka tēlu un attieksmi pret zinātnes finansēšanu no valsts budžeta.

Pētījuma gaitas apraksts. Pētījums “Akadēmisko bibliotēku un atmiņas institūciju transformatīvā loma sabiedriskai zinātnei un atvērtai zinātnei Baltijas valstīs” tika īstenots 2022. gadā, un to aptaujas veidā īstenoja piecas Baltijas valstu bibliotēkas (Latvijas Universitātes Bibliotēka, Tartu Universitātes bibliotēka, Kauņas Tehniskās universitātes bibliotēka, Vītauta Dižā universitātes bibliotēka, Tallinas Tehniskās universitātes bibliotēka). Šajā pētījumā gūtie rezultāti ir avots šī ziņojuma izklāstam.

Pētījuma mērķis bija izzināt atmiņas institūciju, īpaši bibliotēku, lomas un to iesaistes iespējas pētniecībā. Šis jautājums tika pētīts atvērtās zinātnes aspektā, uzsvāru liekot īpaši sabiedriskās zinātnes kontekstā. Tieši sabiedriskā zinātne šobrīd paver iespēju bibliotēkām un pārējām atmiņas institūcijām paplašināt savu darbības lauku un nostiprināt savu nozīmi pētniecībā un sabiedrībā. Pētījumam tika izvirzīti divi uzdevumi:

- 1) apzināt trīs Baltijas valstu respondentu pieredzi, piedaloties zinātnisku projektu vai aktivitāšu realizēšanā, tāpēc tika aptaujāti pētnieki, bibliotēku darbinieki un citu atmiņas institūciju speciālisti, amatierpētnieki vai iedzīvotāji, kas līdzdarbojas pētniecībā, vai brīvprātīgie;

- 2) apzināt kopējo situāciju un priekšstatus par sabiedrisko zinātņi jeb amatierzinātņi, kā arī par iepriekš minēto iesaistīto respondentu grupu sadarbību, īpaši ar bibliotēkām.

Pētījuma metodoloģija. Pētījums sastāvēja no divām daļām, kur abās kā metode tika lietota aptauja, izmantojot daļēji strukturētu anketu. Anketa pamatā tika izplatīta, izmantojot tiešsaistes iespējas Baltijas valstu augstāko izglītības, pētniecības institūciju darbinieku un atmiņas institūciju darbinieku vidū, kā arī iespēju robežās anketu tika lūgts aizpildīt citiem interesentiem, to skaitā iedzīvotājiem, kuriem interesē pētniecība.

Pētījums tika veikts vairāku mēnešu garumā (pavasārī, vasarā). Pirmās aptaujas laikā tika saņemtas 208 anketas, taču tikai 127 bija pilnīgi aizpildītas un pētījuma analīzei derīgas. No šīm 127 anketām visvairāk respondentu bija no bibliotēkām – 63, muzejiem – 21, pētniekiem – 27, amatierpētniekiem – 16. Respondentu sadalījums pa valstīm bija šāds: 74 no Lietuvas, 31 no Igaunijas, 22 no Latvijas.

Savukārt otrās anketēšanas rezultātā tika apkopotas 60 respondentu pilnīgi aizpildītas anketas. Baltijas valstu respondentu sniegto atbilžu skaits bija šāds: Latvija – 31, Lietuva – 17, Igaunija – 12. Katrā respondentu grupā bija līdzīgs dalībnieku skaits: 23 pētnieki, 17 atmiņas institūciju darbinieki, 30 amatierpētnieki. Pamatojoties uz iegūtajām atbildēm, tika izgūti būtiskākie rezultāti, izdarīti secinājumi un sagatavotas rekomendācijas turpmākai atmiņas institūciju sadarbības pilnveidei un aktivitātēm sabiedriskās zinātnes kontekstā.

Galvenie rezultāti. Pētījums atklāja zinātnieku, amatierpētnieku, bibliotēku un muzeju speciālistu sadarbības dažādus aspektus pētniecības kontekstā. Pētījums, pielietojot aptaujas metodi, pierādīja:

- atmiņas institūciju iesaiste pētniecībā ir dažāda, un tā paplašinās, attīstoties atvērtai zinātnei;
- Baltijas valstu pētnieki pauda pozitīvu viedokli attiecībā uz sadarbību ar amatierpētniekiem un atmiņas institūciju speciālistiem;
- iedzīvotāji un atmiņas institūciju speciālisti augstu novērtēja pētnieku devumu sabiedriskās zinātnes aktivitātēs, viņu dalīšanos savās zināšanās par pētniecības procesu, metodēm, zinātņu nozarēm, jaunatklājumiem, kā arī do to iespēju piedalīties komandas darbā un gūt jaunu pieredzi globālu jautājumu risināšanā.

Pamatojoties uz pētījumā iegūtiem datiem un apjomīgo informāciju, tika sagatavotas rekomendācijas atmiņas institūcijām, lai veicinātu šo transformāciju. Viena no galvenajām atziņām bija, ka atmiņas institūciju speciālistiem ir jāpalielina informētība par viņu dažādajām lomām pētniecībā, uzsvāru liekot uz sabiedrisko zinātņi. Neizpauļika arī ieteikumi pētniekiem un amatierpētniekiem. Piemēram, gan pētniekiem, gan amatierpētniekiem vairāk jāiepazīst bibliotēku un citu atmiņas institūciju pakalpojumu klāsts un pēc nepieciešamības, ja tas iespējams, jāiesaista sabiedriskās zinātnes projektos bibliotēkas un citas atmiņas institūcijas. Kopumā sniegtajās atbildēs vērojama vēlme sadarboties, tomēr arī salīdzinoši liela neziņa, kas jāņem vērā, attīstot atmiņas institūciju pakalpojumus un to atpazīstamību.

Pētījums realizēts, pateicoties projektam LibOCS (Erasmus+ KA2, projekta numurs: 2021-1-EE01-KA220-HED-000031125).

Atslēgvārdi: iedzīvotāju līdzdalība, sabiedriskā zinātne, sadarbība pētniecībā, atmiņas institūcija, bibliotēku pakalpojumi, atmiņas institūciju pakalpojumi, atvērtā zinātne.

Izmantotie informācijas avoti

Rozenberga, Gita. Akadēmisko bibliotēku un atmiņas institūciju transformatīvā loma sabiedriskai zinātnei un atvērtai zinātnei Baltijas valstīs : [pētījuma kopsavilkums] / Gita Rozenberga, Mārīte Saviča, Marta Liepa. [Rīga] : [LibOCS], 2023. 8 lpp. Pieejams: <https://zenodo.org/record/7594396#.Y-NSJXZBxPZ>

Virzītājspēki un šķēršļi iedzīvotāju līdzdalībai atvērtajā zinātnē un universitāšu bibliotēku loma Baltijā : Ziņojuma kopsavilkums / Svea Kaseorg, Lilian Neerut, Evelin Arust, Liisi Lembinen ; tulk.: Mārīte Saviča, Gita Rozenberga. [Rīga] : [LU Bibliotēka], 2022. 7 lpp. Pieejams: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7351190>

Rozenberga, Gita. The Transformative Role of University Libraries and other Memory Institutions for Citizen Science and Open Science in the Baltics : Project Result (PR) 2 / Gita Rozenberga, Marta Liepa, Mārīte Saviča ; eds.: Aistē Pranckutē, Gintarē Tautkevičienē. Rīga : University of Latvia, 2022. 42 p. : fig. Pieejams: <https://zenodo.org/record/7494171>